

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Cheb mezi lety 1945 až 1989

Jiří Vodrážka

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Cheb mezi lety 1945 až 1989

Jiří Vodrážka

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Zde bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce, a to PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za jeho trpělivý přístup a cenné rady při vedení mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

Obsah

1. Úvod.....	4
2. Krátká historie města Cheb.....	5
3. Změny počtu obyvatelstva v Cheb.....	7
4. Následky druhé světové války v roce 1945 na město.....	9
4.1. Nálety a osvobození města.....	9
4.2. Přehled škod způsobených válkou.....	10
5. Proměny města mezi roky 1945 až 1989.....	12
5.1. Historické jádro.....	12
5.1.1. Památková ochrana a plán rekonstrukce.....	12
5.1.2. Průběh rekonstrukce.....	12
5.2. Veřejně významné budovy.....	13
5.2.1. Nádraží.....	13
5.2.2. Nemocnice.....	16
5.2.3. Zázemí požárního sboru.....	18
5.2.4. Ostatní.....	20
5.2.5. Doprava a Mosty.....	20
5.2.6. Budovy MěNV a OV KSČ.....	23
5.3. Bytová výstavba.....	23
5.3.1. První nová výstavba mimo historické jádro.....	23
5.3.2. Menší sídliště.....	24
5.3.4. Sídliště Skalka.....	24
5.3.5. Sídliště Zlatý vrch.....	26
5.4. Obchody.....	26
5.5. Školy.....	28
5.5.1. 6. základní škola spojená s plaveckým bazénem.....	28
5.5.2. Sportoviště.....	29
5.6. Stavby ostatní.....	29
5.6.1. Chebské pivovary.....	29
5.6.2. Přehrady.....	30
6. Pomníky a umění ve veřejném prostoru.....	32
6.1. Pomník v Městských sadech.....	32
6.2. Pomník americkým vojákům na „Ypsilonce“.....	33
6.3. Ostatní umění.....	34
7. Závěr.....	36
8. Seznam literatury.....	37
8.1. Monografie:.....	37
8.2. Sborníky:.....	38
8.3. Webové stránky:.....	38
9. Resumé.....	40
10. Přílohy.....	41

1. Úvod

Druhá kapitola mé práce bude tvořena velmi krátkým exkurzem do historie města Cheb s důrazem na stavební proměny. V třetí kapitole velmi stručně shrnu změny počtu obyvatelstva v Chebu, hlavně po druhé světové válce, kdy byl pohyb osob největší. Zaměřím se stručně na odsun německých obyvatel a příchod nových osídlenců, ale pouze v rámci města a okresu. Nebudu se zabývat širšími souvislostmi, které k tomu vedly, protože to pro moje téma není důležité. Kapitola číslo 4 bude posledním rokem druhé světové války, osvobozením města, popisem náletů a hlavně škod které způsobily na stavbách po celém městě.

Poslední dvě kapitoly se budou věnovat výstavbě a změnám tváře města. Předposlední bude tvořena popisem rekonstrukce města po válce, hlavně jeho historického jádra. Ovšem samotná asanace historického centra je velmi obsáhlé téma, tudíž bude zkráceno. Dále novou výstavbou bytů, důležitých komunikací, mostů a dalších veřejně významných budov (jako nádraží, nemocnice). Pokusím se neopomenout ani obchody, školy, sportoviště, jídelny a další stavby. V poslední kapitole se budu věnovat umění a pomníkům v Chebu. Ale v této kapitole se objeví celkový výčet pomníků a rozebrány budou pouze pomníky nebo umění, které nebyly součástí nové výstavby či rekonstrukcí budov. Odstraněným památníkům jsem se věnoval v konci kapitoly 4.2. a novým průběžně podle toho, čeho byly součástí. Rozebrány tudíž budou jen významné pomníky zbylé, či takové, kde neprobíhala větší stavební činnost v okolí, či takové které se do popisu stavební činnosti nehodily pro přehlednost.

2. Krátká historie města Cheb

Podle archeologických výzkumů bylo dokázáno jako nejstarší osídlení Chebska kmeny Keltů a Markomanů. Následně bylo území osídleno slovy mezi 9. až 11. stoletím n. l. Toto Slovanské osídlení objevili archeologové při vykopávkách v místech dnešního hradu. První písemný doklad o Chebu pochází z listiny z roku 1061, která byla napsána Jindřichem IV. Na začátku 12. století začíná být tato oblast kolonizována Němci a v listině z roku 1135 je území Chebska označeno jako „Regio Egere“. Na místě Slovanského hradiště je tou dobou vystavěn první kamenný hrad, jehož dominantou byly dvě válcové věže. Roku 1146 spadá Chebsko pod dynastii Štaufů a při návštěvě Chebu císařem Friedrichem I. Barbarossou byl nejspíše dán impulz k výstavbě císařské falce, která byla dokončena na konci 80. let 12. století. Později zde byla vystavěna i románská kaple sv. Erharda a Uršuly, která je dvoupatrová s křížovou klenbou stropu. Další změnou ve vlastnictví Chebska bylo jeho obsazení vojskem Přemysla Otakara II. Jeho vláda nad tímto územím trvala od roku 1266 do roku 1276. Trvale bylo Chebsko k Českému království připojeno v říjnu 1322, když bylo dáno Ludvíkem Bavořem do zástavy Janu Lucemburskému.

Stavební rozmach zažil Cheb až v 19. století. Město do té doby uzavřené v rámci středověkých hradeb od 13. století se mimo ně se nerozvíjelo. Důležitým krokem k velkému rozvoji města mimo hradby bylo zrušení chebské pevnosti roku 1809. Do té doby se Cheb rozvíjel pouze v rámci opevnění, ale například na náměstí vznikly dvě významné stavby, a to nová radnice projektanta G. B. Alliprandiho a nový kostel klarisek Christoha Diezenhofera.

Významným milníkem v rozvoji města byla stavba železničních tratí a nádraží roku 1865. První železniční spojení bylo slavnostně zahájeno 15. října 1865 na trase Cheb – Wiesau. Další byly dvě tratě na trasách Cheb – Aš – Hof a Cheb – Vojtanov – Plauen (1. listopadu 1865). Nádraží bylo vybudované společně třemi železničními společnostmi. Následovaly tratě mezi Chebem a Karlovými Vary (19. září 1870), dále mezi Chebem – Plzní (28. ledna 1872) a poslední trať na trase Cheb – Schirding – Norimberk (1. listopadu 1883). Stavba nádraží dala vzniknout nové hlavní třídě vedené k němu z náměstí a byla pojmenována Bahnhofstrasse (dnes Svobody). Na této ulici vzniklo mnoho domů mezi lety 1867 až 1892, které se dochovaly až do dnešní doby

(výjimkou je místo dnešního obchodního domu Prior, který byl postaven roku 1984 na místě skupiny domů z doby největšího stavebního rozkvětu).¹ Mimo tuto hlavní třídu byla významná budova školy – Rudolfiny (1874) a továrna na jízdní kola značky Premier (1891). V prvních letech 20. století jsou významnou stavbou například škola v Komenského sadech a elektrárna (1910) či další závod na výrobu kol – ESKA (1911).²

1 ČERNÝ, Zbyněk, Karel HALLA a Hana KNETLOVÁ. *Que procedit: historie pěší zóny v Chebu*. Cheb 2010. s. 58.

2 BOHÁČ, Jaromír a Eva BOČKOVÁ. *Cheb – město*. Domažlice 1999. s. 29–36.

3. Změny počtu obyvatelstva v Cheb

Mezi léty 1500 až 1720 se počet obyvatel pohyboval okolo 5 000. Poté pomalu stoupal k milníku 10 000 obyvatel roku 1840, o 60 let později už dokonce bylo 23 517 obyvatel, přičemž drtivá většina byla německé národnosti. V roce 1930 bylo Čechů 3493 tisíc z celkových 31 406 tisíc obyvatel. Čeští obyvatelé museli město nedobrovolně opustit už po nepokojích, které se ve městě 12. září 1938 rozhořely po Hitlerově řeči v Norimberku. Další vlna odchodu přišla odchodu Čechů po podpisu mnichovské dohody. Ke konci druhé světové války rychle stoupl počet obyvatel v důsledku migrace uprchlíků před postupující armádou až na 58 000 obyvatel. Okolí města na tom bylo podobně – jak postupovala fronta přibývalo uprchlíků. Po odsunu bylo v Chebu evidováno 14 533 obyvatel.

V červnu 1945 byli občané německé národnosti označeni žlutými páskami s nápisem N. Jinak označeni a vyjmuti z různých omezení byli němečtí antifašisté. Německým obyvatelům dále byla omezena různá práva, hlavní jejich povinností nařízenou místními úřady bylo odklizení trosek a následků po válce. První neorganizovaný odsun proběhl v průběhu června téhož roku, rozkaz pro přesun vydal velitel 79. pěší divize americké armády, jednalo se především o německé uprchlíky z východu.³ Ovšem tento odsun byl díky mnohým problémům ukončen hned v srpnu. Organizovaný odsun započal 25. února 1946, když odjel první transport sudetských Němců z okresu Cheb.⁴ Paralelně s organizovaným odsunem probíhal i dobrovolný odsun, který měl jasně daná pravidla. „*Podmínkou pro povolení takového odchodu byl podle směrnic ministerstva vnitra souhlas k přistěhování od okupačních úřadů v Německu a potvrzení československých orgánů o beztrestnosti. Odejít přitom nesměly osoby uznané za specialisty.*“⁵ Tento odsun byl zastaven s koncem roku 1945. Před vlastním organizovaným odsunem byly osoby určené k transportu umístěny ve sběrných táborech. Velké odsuny skončily v červenci roku 1947. Pro představu uvedu citaci s počtem obyvatel německé národnosti od září 1945 do března 1947. „*Podle údajů uváděných pro okres Cheb žilo ve všech obcích v jeho působnosti v září 1945 celkem 75 189 Němců v únoru 1946 pak 60 240 a konečně pro březen 1947 se uvádí již*

3 FLAŠKA, Martin. *Chebsko po květnu 1945*, České Budějovice 2009, s. 57.

4 Tamtéž, s. 76.

5 Tamtéž, s. 72.

*pouhých 4 701 osob německého původu.*⁶ Jinými slovy během 13 měsíců bylo odsunuto 70 488 obyvatel okresu Cheb.

Osídlování do roku 1948 se dá rozčlenit do dvou etap. První etapu tvořili Češi z vnitrozemí, v druhé etapě to byli Slováci a krajané žijící mimo území republiky. V první etapě se totiž v rámci republiky nenašlo dostatek obyvatel, kteří by byli ochotni přesídlit do pohraničí a proto byla zahájena druhá vlna. Ovšem při první vlně se v novinách objevil článek o nelehké situaci města v důsledku dvou skupin příchozích obyvatel. *„Dosavadní příliv osidlovatelů lze rozdělit na dva základní směry, vedené zcela různými pohnutkami. Prvním z těchto směrů je uvědomělá snaha prospěti celku, zajistit pohraničí skutečně pro nás... Druhým směrem pak jsou nezodpovědní kariéristé a konjunkturalisté, nalézající v pohraničí zdánlivě jedinečnou příležitost k rychlému obohacení.“*⁷ První vlna, mimo uvedený článek, se skládala hlavně z Volyňských Čechů, Čechů a Slováků z Rumunska, Maďarska a dalších zemí. To zvedlo počet obyvatel a v únoru 1948 již žilo v okrese Cheb 43 586 osob. Největší část a to 82 % bylo české národnosti, 11 % Německé a 7 % slovenské.⁸ Přitom dva roky předtím to bylo jen cca 15 000 obyvatel. Přímo ve městě bylo v roce 1947 obyvatel 14 533 a o rok později se odhaduje na méně než 20 000.^{9,10}

6 Tamtéž, s. 78.

7 CHMELÍKOVÁ, Jitka. *Osvobození – Cheb 1945*, Cheb 2005, s. 94.

8 FLÁŠKA, s. 93.

9 CHMELÍKOVÁ, s. 93.

10 MNV Cheb, *Kronika města Cheb 1947 – 1949*, Cheb 1949. s. 72.

4. Následky druhé světové války v roce 1945 na město

4.1. Nálety a osvobození města

Město Cheb bylo za druhé světové války ušetřeno velkých válečných škod až do 23. října 1944, kdy byl proveden první velký spojenecký nálet zaměřený hlavně na železniční tratě. V tomto případě šlo o trať Cheb – Františkovy lázně, přičemž byl zničen jeden oblouk železničního viaduktu a poškozena městská elektrárna a plynárna a podniky blízké tomuto místu. Při tomto náletu dopadlo na město 179 výbušných a 152 zápalných bomb. „Dále bylo zničeno 120 bytů, zemřelo 53 osob, 7 se prohřešovalo a 64 bylo zraněno.“¹¹ Další nálet proběhl 7. února na okolí letiště, kde byly továrny na opravu letadel, ale tato oblast byla zcela zničena až dalším náletem 25. března, který byl cílen i na nádraží. „Při náletu bylo usmrceno 56 civilních osob a zůstaly stovky zraněných. Zahynulo zde i mnoho německých vojáků, o nichž není nikde zmínka.“¹² Další dva velké nálety z 8. dubna a 10. dubna už postihly celé město, i když hlavním cílem byla hlavně železniční infrastruktura. „Nálet 8. dubna 1945 zničil třetinu města.“¹³ Tento nálet byl největší co město zažilo. Ztráty po náletu se pohybovaly kolem 800 mrtvých. Poslední velký nálet se uskutečnil 20. dubna 1945, při kterém byly zničeny zápalnými náboji věže kostela sv. Mikuláše.

Dne 21. dubna, den po posledním velkém náletu a s blížícími se americkými vojsky, byl Cheb vyhlášen za opěrný bod a důležité mosty byly podminovány. O tři dny později začalo dělostřelecké odstřelování Chebu a večer 25. dubna dosáhly první průzkumné jednotky hranic města. Obranu města vedl major Geissler. Starosta Chebu odjel pro povolení vzdát se za Konrádem Henleinem, ale jeho žádosti nebylo vyhověno. „26. dubna se však americký tank náhodně střetl v dnešní Dragounské ulici u kasáren s majorem Geisslerem jedoucím na motocyklu... Američtí vojáci ho zastřelili.“¹⁴ Tato náhoda a smrt velitele obrany města umožnila Starostovi dr. Emilu Jankovi podepsat kapitulaci města a to v budově Chebské nemocnice. Město tedy bylo skoro celé osvobozené, až na ojedinělé střety v okolí a blízké letiště. Pokus o znovudobytí Chebu podnikl Konrád Henlein 28. dubna, ale byl odražen. Ten samý den podnikla americká vojska úspěšný útok na letiště, boj trval tři hodiny a celkově si ztráty při střetech

11 CHMELÍKOVÁ, s. 22.

12 VOGELTANZ, Evžen a Jaroslav SLAVÍK. *Chebský Starovar: 1872-1972*. Plzeň 1972, s. 17.

13 CHMELÍKOVÁ s. 23.

14 Tamtéž, s. 36.

v Chebu a okolí vyžádaly život 90 amerických a 200 německých vojáků.

4.2. Přehled škod způsobených válkou

Při ústupu německá armáda zničila všechny mosty přes řeku Ohří, a to například Lávkou přes jez u Slavice pro pěší, která stála blízko železničního viaduktu. Železniční viadukt byl ovšem z části poškozen spojeneckým bombardováním už dříve. Dále šlo o mosty přes Ohří v dnešní Tovární ulici a lávku pro pěší, na jejímž místě je dnes „Dřevěný most“. Jako jediný sloužící i pro automobilovou dopravu byl zničen most u Horní brány. 25. dubna při ústupu německé armády byl zničen „Červený most“ (Pojmenování získal díky své barvě, konstrukce byla z cihel.) spojující dnešní Dyleňskou ulici s obcí Podhrad a opodál stojící most do Hájů. „Červený most“ již nikdy nebyl obnoven a o kousek dál dnes stojí lávka pro pěší jen do poloviny délky původního mostu a spojuje Cheb s městskou částí Háje. Velkou náhodou ale zůstala i přes blízkost k nádraží ocelová lávka u nádraží pro pěší na Švédský vrh.

Pivovar byl poškozen náletem z 8. dubna a týkalo se to 75 procent jeho budov. Z čtyřposchodové budovy, kde byly umístěny hvozdy,¹⁵ byla polovina zcela zničena a u druhé poloviny bylo poškozeno vše do výšky prvního poschodí. Z budovy sila zbyly jen obvodové zdi, stejně tak z varny piva. Ze sladovny pouze zbytky cihel. Budova kanceláří měla poškozenou střechu a okna. Budova sladovny byla zničena zcela. Stejně dopadly dílny, sklad lahví, prostor na mytí sudů a výtah. Dále i přístavek ze dřeva na sudy, zbylé dílny, skladiště nad nejnovějšími sklepy a 3000 m² dlažby po areálu. Zbylé sklepy spolu se strojovnou a kotelnou byly zničeny ze 70 procent. Nejlépe se zachovaly pouze nejstarší sklepy, kde destrukci podlehl pouhých 10 procent. Zbylé budovy pivovaru, což byly stáje a další hospodářské budovy, ledárna, budova s technickými kancelářemi byly zničeny na 35 až 40 procent.¹⁶

Nádraží bylo jedním z hlavních cílů náletů a z komplexů nádražních budov zůstaly jen části výtopy a budovy strojního úřadu. Budova pro cestující a blízká pošta byly zcela zničeny. Popis a výčet železničních vagónů dokresluje rozsah bombardování. *„Kolejiště bylo plné kráterů od bomb... Ve stanici stálo nebo leželo roztráštěno 1516 železničních vozů... Z nich bylo 121 ložených krytých, 83 prázdných, 200 vozů s uhlím, 138 uhláků ložených jiným zbožím, 183 prázdných, 47 plošinových, 75 kotlových, 47*

¹⁵ Sušárna zeleného sladu.

¹⁶ VOGELTANZ, Evžen a Jaroslav SLAVÍK. *Chebský Starovar: 1872-1972*. Plzeň 1972, s. 17.

*osobních, 29 s leteckým nákladem, 239 shořelých, 188 neschopných jízdy a 166 ostatních. Kromě nich tu bylo 71 strojů více nebo méně poškozených.*¹⁷ Před nádražím byly zničeny celé dva bloky budov a spousta dalších budov v blízkém okolí. Mimo obytných domů šlo i o několik hotelů. Dnes se jedná o plochu náměstí Dr. Milady Horákové (dříve Leninovo náměstí).

Po válce také došlo k odstraňování německých pamětních desek a Jahnova památníku. Tento pomník byl postaven na Špitálském vrchu a odhalen 11. srpna 1913. Žulový blok popsaný turnerskými znaky byl obklopen třemi orly na náspu vysokém 10 metrů a jeho průměr byl 30 metrů. Tento násep byl tvořen dvěma terasami s kameny obsahujícími názvy jednotlivých spolků. Hlavní ideou pomníku byla jednota Německého národa a byl odstřelen v říjnu 1945.¹⁸ Odstraněna byla pamětní mramorová deska s bronzovým portrétem Dominika Kreuzigera z roku 1911, která poté byla uložena v suterénu knihovny. Zcela zničeny byly – pamětní deska Sudetoněmecké strany umístěná 21. června 1936 v hostinci na Františkánském náměstí a Pamětní deska Volkstag z roku 1897 umístěná na nádvoří Městského domu (dnešní Muzeum). Zjištěný seznam poškozených domů je v příloze číslo 1 a 2.

17 SLAVÍK, Jaroslav. *Chebské nádraží 1865-1965*. Cheb 1965. s. 4.

18 Interaktivní encyklopedie města Chebu, [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://encyklopedie.cheb.cz/cz/encyklopedie/pomnik-turneru>

5. Proměny města mezi roky 1945 až 1989

5.1. Historické jádro

5.1.1. Památková ochrana a plán rekonstrukce

Rada města byla pro zřízení památkové rezervace v historickém centru města od svého zasedání 16. prosince 1966. Text odeslaný na ministerstvo kultury obsahoval přes 200 památek v navrhované městské památkové rezervaci, jako příklad byla uvedena nová i stará radnice, domy na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad včetně Špalíčku.¹⁹ Po této informaci na dlouhou dobu utichlo dění kolem památkové rezervace, až do roku 1981. Historické jádro Chebu tedy bylo vyhlášeno za památkovou rezervaci 6. října 1981. Rozsah památkové péče byl přesně vymezen. Rezervace obsahovala 64 nemovitých kulturních památek a dalších 116 objektů počítaných mezi ostatní nemovitosti, včetně objektů které tento ráz dokreslují.²⁰

5.1.2. Průběh rekonstrukce

V listopadu 1945 byl zřízen fond na obnovu města, kam měly být soustředěovány finance.²¹ První práce se soustředily na odstraňování trosk, bourání nebezpečných budov a nejnnutnější opravy. V roce 1946 bylo zdemolováno 78 budov, ale nebylo definitivně rozhodnuto jak se naloží s budovami na náměstí.(1946 s. 179, 189, 219). V roce 1947 se začalo mluvit o asanaci starého města. Zjištěn byl velmi špatný stav i budov nepoškozených válkou. V rámci státního plánu byla započata obnova města se zaměřením na adaptaci historických budov. Konalo se i zkoumání vytypovaných budov pro jejich historickou hodnotu. (1947, 248, 249, 289) V roce 1949 bylo zdemolováno šest objektů(1949, 155) Další rok započala záchranná oprava Špalíčku. (1950, 51, 120) Do roku 1952 se postupovalo bez pořádného plánu, tudíž se jen zachraňovalo na co stačily prostředky, kterých nebylo dostatek. Demolice a následní výstavba zcela novými domy probíhala ve velkém například na Jánském Náměstí, Kasárním náměstí, ve Školní ulici a Růžové ulici. Tyto domy se povětšinou snažily držet původní stopu a neměnit drasticky vzhled, i když ne vždy se to povedlo na kasárním náměstí vzniklo velké prostranství.²²

19 MěNV Cheb. *Rok 1967*. s. 3, s. 6.

20 Tamtéž, *Rok 1981*. s. 61.

21 Tamtéž, *Rok 1945*. s. 113.

22 BOHÁČ, Jaromír. *Zmizelé Čechy: Cheb*. Praha 2008. s. 44–53.

První plány asanační plány začal tvořit Ing. arch. Miloslav Vodička z Prahy, tento plán nebral velký ohled na staré budovy. Tento plán vydrží s průběžnými úpravami do roku 1956, kdy se zhostil projektových prací SÚRPMO (Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů.(1952 133, 165, 167). (1955, 25, 35) Autorem dalším plánů byl Akad. arch. Dr. Josef Čihák, později Ing. arch. Václav Slavík. Poslední asanační plán vzniká roku 1964 zase v SÚRPMO pod vedením Ing. arch. Františka Matějoviče.²³ Tyto neustálé změny plánů a zdržování v důsledku nedostatku financí a lidí pro práci na obnově, vedli k částečné přeměně okolí náměstí. Naštěstí samotné náměstí zůstalo nepozměněné s původními budovami. Rozsah konkrétních prací během let 1945 až 1969 je příliš obsáhlý a vydal by na samostatnou práci. Během takto dlouhé doby museli být některé budovy znovu opravovány. Většina proluk po zdemolovaných domech ale byla zastavěna celkem citlivě, když vezmeme v potaz neustále se měnící plány, nedostatek financí a pracovních sil. Přehled změn je zobrazen v příloze číslo 3.

Při této rekonstrukci byly odstraněny některé paměti desky. Odstraněna a nezvěstná je bronzová pamětní deska Josefa Czernyho s bustou, který byl mecenáš chebských pěveckých spolků, skladatel a pedagog, umístěná 16. července 1935 na rohu domu dnešní Kamenné ulici číslo 1.

5.2. Veřejně významné budovy

5.2.1. Nádraží

Původní nádraží bylo postaveno roku 1865 a to společně bavorskou a saskou drážní společností. Architektem byl Heinrichem Hügelem a budovu navrhl ve stylu florentské neorenesance. Rozšiřována byla už v roce 1872, větší přístavba však proběhla v letech 1907 až 1908, kdy byla přistavena celá prostřední část nádraží. Rozšiřování budovy bylo nutné díky velkému rozšiřování tratí, které se v místě protínaly. Vstupní hala byla obložena mramorem a štukovou výzdobou včetně plastik. V budově byla pošta, celní místnosti, kanceláře pro správu železnice, tři čekárny (nádraží zakládaly tři železniční společnosti), jídelna a několik bytů. Díky postupnému zvětšování se pořád vnějškem hezká budova stávala méně účelně uspořádána zevnitř.

Odklizení trosk původního nádraží a budov před ním začalo hned po konci války. Sklepy po budovách byly zasypávány a suť byla odvážena na plochu, kde dnes

²³ VYSTYD, Luděk a Jaroslav KREJČÍ. *Vývoj výstavby v Chebu po II. světové válce – Kalendárium*. Cheb 2005. s. 15–26.

stojí 6. základní škola, a za nádraží směrem na Švédský vrch, kam později bylo rozšířeno kolejiště. Cestující byli odkázáni na provizorní nástupiště u nákladového nádraží přístupného pouze přes lávku na Švédský vrch. „*Vojenská spojenecká správa měla zájem o železniční spojení na Schirding, takže již 23. května 1945 odjel z Chebu první transport Němců do říše.*“²⁴ Hlavní odklízecí práce se ze začátku soustředily hlavně na kolejiště, proto aby byl umožněn provoz, a až později na vystavění budov, které měly nahradit budovy vybombardované. Provizorní dřevěná budova nádraží se začala stavět koncem roku 1946 a dána do provozu 18. října 1947. Provizorní pošta u dřevěného nádraží byla otevřena 1. ledna 1949.

Stavba nové budovy nádraží probíhala mezi roky 1958 až 1963. Po té byla přistavěna budova pošty, která byla uvedena do provozu ještě před dokončením, a to 30. září 1970. Úplně dokončena byla až později, a to v dubnu 1971. V téže době byla otevřena i přilehlá celnice na nádraží, s tím, že bude pro veřejnost sloužit část nádraží ještě před dokončením celého komplexu. To se stalo už roku 1959. Umožnilo to, že „*Stavba byla rozdělena na pět etap podle dilatačních celků.*“²⁵ Projekt vznikl mezi roky 1956 až 1959 a projektoval ho architekt Josef Danda. Nádraží mělo být výstavní, protože tvořilo bránu pro cestující ze západu. V tomto projektu byl řešen i celý velký prostor před nádražím, jenž byl volný po odklizení trosek. Tímto mohl architekt Josef Danda včlenit do prostoru mimo upravené parkové plochy i parkoviště pro automobily, autobusové nádraží jak pro městské tak dálkové autobusové spoje a po stranách byla plocha uzavřena dvěma budovami. „*Tak vznikl ze tří stran obestavěný přednádražní prostor a chebské nádraží je víceméně komplexem tří budov tvořících jednotný urbanistický celek.*“²⁶ Byly určeny silniční stopy, výškový limit budov a také hlavní osa nádraží, vedoucí ulicí Svobody (v té době ulice Československo – sovětského přátelství), obsahující výškovou budovu dominující konci této ulice. Nástupiště byla vybudována tři a jsou po většině své délky zastřešená. Přednádražnímu prostoru dominovala plocha pro autobusy širokou přístupovou cestu a parkem, který obsahoval i fontánu. V části parku s kašnou započala přestavba roku 1978 podle projektu architekta Pachnera. Byly vysazeny vzrostlé stromy, upraveny chodníky a místo fontány byl připraven prostor na umístění sochy. V té době se náměstí jmenovalo Leninovo, takže

24 BOHÁČ, s. 4.

25 HÁJEK, Karel. *Architekt Josef Danda*. Praha 2007, s. 88.

26 Tamtéž, s. 89.

pro zdůraznění jména tohoto náměstí byla 21. dubna 1979 na počest 109. výročí narození V. I. Lenina, odhalena bronzová Leninova nadživotní socha, jejímž autorem byl V. Railich (Socha odstraněna 10. února 1990).²⁷

Hlavní budova je šestipatrová zvenku pokrytá červenými keramickými obklady, zbytek budov je pokryt bílým nebo žlutým brizolitem. Také je rovnoběžná s nástupišti, což mělo usnadnit průchodnost haly v dopravní špičce. Na plášti budovy směrem do města je na průčelí umístěn železný reliéf autora J. Šajna. Reliéf je složen z abstraktních křivek znázorňujících železniční tematiku a znak města Chebu. Nad tímto reliéfem jsou umístěny velké hodiny s neonově osvětlenými ručičkami. Dále je nad hlavním vchodem barevná skleněná mozaika autora Z. Holuba s mírovou tematikou. Tento vstup podpírá soustava kónických sloupů, dva viditelné před vstupem do haly a čtyři v hale. Sloupy v hale ji rozdělují na dva prostory, ovšem mezi vchodem do nádraží zároveň vytváří přímý koridor k prvnímu nástupišti, k dalším dvou se lze dostat pomocí podchodu. V hale nad tímto koridorem byly umístěny podsvětlené hodiny (dnes jsou zde tabule s odjezdy vlaků). V jednom křídle, a to v pravém z pohledu při vstupu do budovy, byla restaurace s bufetem a v patře: kavárna, záchody s umývárnou, trafiky, oddělené čekárny a salónek. V druhé části vstup z podchodu a prvního nástupiště, pokladny, úschovna zavazadel, informace, kadeřnictví, telefonní automaty a směnárna. Vpravo od hlavního vstupu bylo zázemí pro autobusové nádraží, a vlevo restaurace, kavárna a končilo to výstupem z celnice. Zajímavým doplněním osvětlení je prosvětlená římsa skoro po celém vnitřním obvodu haly s nápisy služeb. Ve výškové budově byla instalována, tehdy velmi prostorově objemná, zabezpečovací a technologická zařízení, kancelář obsluhy zabezpečovacího zařízení, ubytovna pro vlakový personál. Techniku s kotelnou, sklady, místnost pro odbavení spěšnin a úschovu kol obsahoval částečně dvoupodlažní suterén, který byl propojen centrálním koridorem. Z tohoto koridoru odbočoval směrem k nástupišti zavazadlový tunel. Budova nádraží také obsahuje několik uměleckých děl. Hala po obou stranách prvního patra má celkem dvě mozaiky autora J. Moravce s kosmickou tematikou. Dále je galerie v prvním patře oddělená od haly skleněnými panely „...ohýbaného skla o rozměru 1,7 x 2,4 metru, které vytvářejí dvojici stěn o délkách 16 a 22 metrů (autoři B. Hejlek a J. Štibych).“²⁸ Poslední umělecké dílo se nachází v átriu budovy celnice a byla to plastika zhotovená z betonu

27 HOFFMANNOVÁ, Milada. *Kronika města Cheb rok 1979*. s. 14.

28 HÁJEK, s. 96.

umělcem H. Demartiniho.²⁹ Celkově byla zastavěna plocha 56 000m² z toho plocha samotné výpravní budovy je 4 900m².³⁰

Boční budovy jsou třípodlažní rozdělené na tři trakty a dlouhé 60 metrů. Fasádu mají provedenou z brizolitu, a to žlutého na budově zdravotního střediska a bílého na budově pošty. Na jedné straně jsou v budově umístěny byty a zdravotní středisko pro zaměstnance drah. Druhá strana je využita pro poštu, třídírnu pošty a zakrytou halu pro manipulaci s poštovními vagóny. V budově pošty uprostřed haly s přepážkami byla umístěna socha z kolorovaného dřeva V. Preclíka nazývaná „Kvetoucí město“.³¹

Zastřešení nástupišť probíhalo mezi roky 1964 až 1966. Mimo úschovnu zavazadel s obsluhou bylo od dubna 1966 vybavení nádraží rozšířeno také o 32 samoobslužných schránek na úschovu zavazadel.³² Vzhledem k vytíženosti nádraží transportem zboží a usnadnění jeho manipulace bylo v roce 1978 započato se stavbou kontejnerového překladiště. Dokončeno bylo 30. září 1981. Sloužilo hlavně k překládání z železnice na silniční dopravu a naopak. Nedlouho po jeho otevření bylo zamýšleno jeho rozšíření.³³ Zajímavostí je také, že při stavbě podchodu na nástupiště byla v roce 1964 objevena nevybuchlá 600 kg letecká puma z bombardování v dubnu 1945.³⁴

5.2.2. Nemocnice

V roce 1905 bylo rozhodnuto o stavbě nové nemocnice a jejím projektováním byl pověřen Ing. Josef Paschner. Dne 26. června 1908 začala výstavba komplexu nemocnice o několika budovách a 8. srpna 1910 se komplex slavnostně otevřel, i když zcela dokončen byl až v roce 1912. Nemocniční komplex se sestával z hlavní dvoupatrové budovy (dnes pavilón B), která byla spojena chodbou s hospodářskou budovou (dnes pavilón A), která obsahovala kuchyň, prádelnu, jídelnu a ubytovnu řádových sester. Za tímto komplexem stála ještě budova infekčního oddělení (dnes pavilón F). Dalšími samostatně stojícími budovami byla márnice a kotelna. Celkové náklady se pohybovaly ve výši 876 000 korun. Roku 1930 proběhlo první rozšíření,

29 *Centrum pro dějiny sochařství*, [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/realizace/plastika-v-atriu-nadrazi-v-chebu/>

30 HÁJEK, s. 94.

31 *Centrum pro dějiny sochařství*, [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/realizace/kvetouci-mesto/>

32 *MěNV Cheb. Rok 1966*. s. 7.

33 *Tamtéž, Rok 1981*. s. 55.

34 *Tamtéž, Rok 1965*. s. 39.

když byla postavena nová budova infekčního oddělení (dnes pavilón D), a dále v roce 1933 byl do areálu dostavěn velký pavilón sloužící pro nemocné tuberkulózou (dnes pavilón C). Po celou dobu, po kterou nemocnice existuje, je její součástí poměrně rozlehlý park.

Do roku 1945 byla činnost nemocnice pod vedením města Cheb, okresu Cheb a dobrovolnickými korporacemi. Mezi léty 1945 – 1948 byla vedena jako městská nemocnice a v roce 1948 byla převedena pod státní ústav národního zdraví jako okresní nemocnice v Chebu. Dalšími úpravami prošla kotelna a kyslíková stanice vystavěná roku 1967 a modernizovaná v roce 1989. „V roce 1984 vyhořela původní kotelna. Aby bylo ihned zajištěno vytápění, dodávky teplé vody a páry, byla zakoupena „převratitelná“ plynová kotelna za 4 mil. Kčs. Projekt a výstavba nové kotelny se uskutečnily až v roce 1988 a náklady dosáhly vysokých 32,47 mil. Kčs“³⁵

V hlavní budově nemocnice byla mezi léty 1968-1971 provedena generální rekonstrukce, o které bylo rozhodnuto o rok dříve. K tomuto kroku bylo přistoupeno proto, aby splňovala soudobé parametry. Při této rekonstrukci bylo přistavěno jedno patro, dále byla provedena přístavba nad původními operačními sály - v této přístavbě tak vznikly celkem 4 nové operační sály. Dále byly zmenšeny pokoje z 12 lůžkových na 3-6 lůžkové, modernizovány všechny přístroje, nábytek a instalace elektřiny, vody a topení. Kapacita lůžek se tímto zvýšila z 283 na 315. Budova tak měla celkem 10 oddělení. V suterénu transfuzní stanice a biochemické laboratoře, v přízemí oddělení neurologické, rentgenová stanice a kožní, v prvním patře chirurgické a anesteziologicko-resuscitační, v druhém patře ORL a oční, ve třetím interní. Další velká rekonstrukce probíhala během let 1987 až 1988. Rekonstrukce probíhala za plného provozu nemocnice. Například oddělení JIP interního oddělení bylo připraveno v srpnu 1988. Dále oddělení ARO bylo otevřeno jako první svého druhu v Západočeském kraji v roce 1971 a rekonstrukcí prošlo v roce 1988. Po rekonstrukci mělo dva pokoje o 6 lůžkách a dvěma rezervními lůžky.³⁶ Tato budova je spojena s hospodářskou, kde mezi léty 1980 a 1985 bylo na tento pavilón přistavěno další patro a provedena rekonstrukce kuchyně. Další významnou budovou v areálu nemocnice byla budova po plicním oddělení, kterou nemocnice využila roku 1969 k přestavbě na

35 HOVORKA, Václav. *Historie nemocnice v Chebu: stoleté výročí (1910 - 2010)*. Cheb 2010, s. 37.

36 MĚNV Cheb. *Rok 1988*. s. 52–53, s. 59, s. 90–91.

porodnicko-gynekologické a dětské oddělení. „*Na porodnicko-gynekologickém oddělení byl instalován v roce 1969 nový sterilizační aparát...*“ V suterénu vzniklo roku 1958 onkologické oddělení, ke kterému později (roku 1961) byla přistavěna budova s ozařovací technikou kobaltového ozařovače. Tento přístroj byl sedmý v rámci republiky.³⁷ Tato přistavěná budova byla spojená s pavilónem C a byla v podzemí kvůli odstínění záření. Další vylepšení přinesla instalace ozařovacího přístroje betatron, který byl v rámci republiky třetí.³⁸ Budova infekčního oddělení se roku 1956 rozšířila o mikrobiologické oddělení s laboratořemi. První velká rekonstrukce této budovy z roku 1930 byla zahájena roku 1975. Při rekonstrukci byly vylepšeny laboratoře mikrobiologie a zázemí pro personál.

Plicní pavilón – První změna nastala roku 1949, kdy byla nemocnici přidělena budova stojící od roku 1929 na vzdáleném Špitálském vrchu. Do této budovy byla přestěhována veškerá péče o pacienty s plicními onemocněními a byl označován jako pavilón TRN. Větší rekonstrukcí prošel roku 1967, kdy byla přistavěna čistící stanice, která měla zabránit možné kontaminaci odpadních vod infekcemi. V průběhu let po dobu rekonstrukcí sem bylo přestěhováno infekční a kožní oddělení.

5.2.3. Zázemí požárního sboru

První organizace hasičů ve městě vznikla roku 1864 z popudu profesora gymnázia Eduarda Kittela. Tento hasičský sbor byl dobrovolný a pod patronací tělovýchovného spolku. „*K setkávání členů sloužila místnost v přízemí tzv. „Geschirrhofu“ v mincovní ulici, kde se ještě v první polovině 20. století nacházela vozovna dobrovolného záchranného sboru...*“³⁹ Přeměna z tělovýchovného na spolek Dobrovolných hasičů Cheb proběhla roku 1880, kdy byly přijaty i stanovy spolku a schváleny Státním místodržitelstvím v Praze. Ještě před koncem 19. století získali hasiči první hasičské vozy. Mezi roky 1900 až 1914 získali spoustu dalšího vybavení – a to parní stříkačku roku 1905, 1912 dýchací přístroj, který se používal při zástavě dechu, a ke konci tohoto období auto. Další významné rozšíření techniky hasičů bylo pořízení tří služebních aut a motorových stříkaček mezi lety 1924 až 1931. Sloučení dobrovolných hasičů a záchranného sboru proběhlo 16. února 1939. Důvodem bylo rozhodnutí, že

37 *Za Cheb krásnější: Charakteristika vývoje města v období 1964-1971. Program jeho rozvoje v letech 1972-1975.* Cheb 1971, s. 54.

38 MěNV Cheb. *Rok 1974.* s. 36.

39 ŠTANTEJSKÝ, Miloš. *150 let požární ochrany v Chebu 1864 - 2014.* Cheb 2014, s. 12.

v každém sudetském městě bude jen jeden sbor pod vedením města. Po dobu války měl sbor 250 mužů.

Po válce bylo rozhodnuto a vytvořeno plně profesionalizovaného a placeného hasičského sboru, a to dle pověření ze dne 17. června 1945. Tím byl rozpuštěn i původní dobrovolnický spolek. Základem pro nový požární a záchranný sbor byli tři hasiči z Rokycan s velitelem Janem Dráským, který do 14 dnů sehnal pro sbor 30 členů a většina byla z Rokycanska. „*Hasičská stanice a zbrojnice byla v té době umístěna v zadním traktu městského úřadu...*“⁴⁰ Dne 21. března 1946 byl ustanoven okresní sbor dobrovolných hasičů. Tím ovšem vznikla rivalita mezi dobrovolníky a profesionály, kterou musel na podzim roku 1946 řešit národní výbor. Profesionálové byli zařazeni pod dobrovolníky. „*Tímto rozhodnutím de facto zrušil „požární a záchranný sbor“.*“⁴¹ Takto zařazení profesionálové pod hlavičkou dobrovolníků ovšem vydrželi pouze do února 1949, kdy místní národní výbor znovu schválil samostatné profesionální hasiče. Důvodem byla nespolehlivost dobrovolného sboru a snižování počtu profesionálů pod dobrovolníky. Od roku 1950 po přijetí nových zákonů⁴² spadali profesionální hasiči pod Okresní národní výbor a byli přejmenováni na „Okresní požární sbor“. Dobrovolníci se poté sdružili pod „Československý svaz požární ochrany“. Tímto vznikly nové a větší nároky na výcvik a uložení veškeré techniky hasičů, které byly nad možností zázemí v zadním traktu radnice. Po důkladném zvážení všech aspektů bylo rozhodnuto o výstavbě nové hasičské zbrojnice v ulici Únorového vítězství (dnes 17. listopadu). Tento areál je hasičským záchranným sborem využíván do současnosti. Na místě byla před válkou vila „Světlík“, ve vlastnictví firmy Eska, ale byla poškozena válkou a později byly zbytky zdemolovány. Stavba byla zahájena roku 1955 a dokončena v únoru 1958. Při reorganizaci krajů roku 1960 byly sbory v Aši, Mariánských lázních a Chebu sloučeny, přejmenovány na Okresní veřejná požární útvar v Chebu pod vedením Okresní národní výbor v Chebu. V druhé polovině 80. let 20. století byla základna hasičů v Chebu rozšířena o nové garáže a zázemí pro techniku a hasiči byli přejmenováni na Sbor požární ochrany.

40 Tamtéž, s. 24.

41 Tamtéž, s. 27.

42 Československá republika, *Zákon č. 62 o ochraně pře požáry a jinými živelnými pohromami ze dne 17. května 1950*. In: Sbírnka zákonu republiky Československé. 1950. částka 29, s. 130-132.

5.2.4. Ostatní

Veterinární správa – V prosinci 1972 byla veterinární správa přestěhována do nové budovy v Dyleňské ulici. Do té doby bylo sídlo veterinářů v nevyhovujících prostorech. Správa tímto získala i nové moderní laboratoře a o hodně větší prostory. Veterinární klinika je na tomto místě do dnešních dnů.⁴³

5.2.5. Doprava a Mosty

Most u Horní brány/Americký most – Byl jediný most pro automobily přes řeku Ohři ve městě. Je umístěn za bývalou Horní bránou v dnešní ulici Kamenné ulici. Do roku 1898 byl dřevěný a neustále opravovaný. Ovšem tento stav už nešel déle udržovat, proto bylo rozhodnuto o stavbě nového mostu. V architektonické soutěži vyhrál železný most Pražské strojírenské akciové společnosti. Stavba začala v říjnu roku 1898 demolicí dřevěného mostu a 24. května po zatěžkávací zkoušce byl most dán do provozu a vydržel až do dubna 1945. Po válce byl znám jako Americký most. Důvodem jeho pojmenování bylo, že na jeho místě vznikly po válce postupem času dva provizorní ženíjní mosty. První provizorní most postavili americké ženijní jednotky a byl dřevěný, vydržel až do poloviny března roku 1947, kdy ho při oblevě poškodila povodeň. Díky své důležitosti byli ihned povoláni ženisté z Pardubic, kteří už 5. dubna měli zprovozněný ocelový most typu „Bailey“, který, byť anglické konstrukce, byl v myslích občanů pojmenován jako americký, stejně jako jeho předchůdce. Tento ženijní most sloužil až do roku 1987, kdy začala výstavba mostu nového, u kterého zpracoval projekt Ing. Lukáš. Do provozu byl uveden v únoru 1989 a vedle toho byla současně postavena lávka s plynovodem. Důvodem, proč tento ženijní most vydržel tak dlouho bylo, že roli hlavního tahu pro silniční dopravu přes Ohři převzala Ašská ulice až později. Stavba nového mostu si vyžádala demolici několika domů v okolí stavby a nejspíše přitom byla demolována i lávka pro pěší v Tovární ulici (Ašská ulice vede na náspu souběžně s touto předválečnou ulicí).⁴⁴⁴⁵

Železniční viadukt – Postavený 1. listopadu 1865, na trati do Františkových Lázní utrpěl velká poškození v průběhu dubna 1945 bombardováním spojenců a co nepoškodily nálety, to vyhodila do povětří 22. dubna německá armáda. Tento 378 metrů

43 MěNV Cheb. *Rok 1972*. s 48.

44 Interaktivní encyklopedie města Chebu, [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://encyklopedie.cheb.cz/cz/encyklopedie/most-u-mostni-brany>

45 VYSTYD, KREJČÍ. s. 9.

dlouhý a až 24,8 metrů vysoký most je postaven z 12 pilířů s 11 velkými oblouky a na krajích z 3 menších oblouků. Po náletu byla kompletně zničena jedna strana menších oblouků a na druhé straně jeden malý oblouk a také 5 velkých oblouků. Rekonstrukce začala v roce 1946 a most byl opravován v původním architektonickém řešení. Ovšem materiály byly použité jiné, místo původní žuly byl pro opravu použit beton. To opravu velmi zjednodušilo jak po finanční tak časové stránce. Navíc místo předválečných dvou kolejí byla položena pouze jedna kolej. Provoz na mostě byl obnoven 19. května 1951. Od té doby na něm byl upravován pouze železniční svršek a provedena elektrifikace tratě.⁴⁶⁴⁷

Lávka přes železniční nádraží na Švédský vrch – Stávala zde lávka už před rokem 1945 a jako jediná přestála i bombardování nádraží koncem války. Pro dlouhodobě špatný stav byla uzavřena po posudku statika 24. ledna 1983. Na její opravě se finančně podílely podniky sídlící na Švédském vrchu. Rekonstrukce se dočkala až koncem roku 1989.⁴⁸

Lávka přes silnici do Františkových lázní – Lávku vyrobily a instalovaly závody HDB Cheb. Montáž do vybetonovaných patek na nosníky byla hotova během 4 dnů. V další fázi na lávku byla nanесena vrstva asfaltu a upraveny přístupové cesty. Lávka je dlouhá 43 metrů a je 5,5 metrů nad rušnou silnici. Má za úkol bezpečný přechod mezi částmi Zlatého vrchu, a to sídlištěm a rodinnými domy. Pro užívání občany byla otevřena 23. listopadu 1983.⁴⁹

Dřevěný most u hradu – Je umístěn za Písečnou bránou. V těchto místech byl přechod přes řeku Ohři už od 17. století. Jako všechny mosty ve městě byl zničen na konci dubna 1945. Obnova proběhla formou dřevěné kryté lávky roku 1947 stavitelem Novákem.⁵⁰ V srpnu 1979⁵¹ musela být pro špatný stav uzavřena a října roku 1983 definitivně demontována.⁵² Novou lávku vyprojektoval Ing. Lukáš z Pragoprojektu, která měla nosnou konstrukci z ocele a dřevo je použito pouze k opláštění. Tuto ocelovou konstrukci dodala Chebská firma Kovo. Lávka byla otevřena v prosinci 1986

46 Interaktivní encyklopedie města Chebu, [cit. 2014-06-01]. Dostupné z:

<http://encyklopedie.cheb.cz/cz/encyklopedie/viadukt>

47 Fronta.cz [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://www.fronta.cz/foto/chebsky-viadukt-2>

48 MěNV Cheb. *Rok 1983*.1983. s. 5.

49 Tamtéž. *Rok 1983*. s. 75 a 101.

50 Tamtéž. *Rok 1982*. s. 40–41.

51 Tamtéž. *Rok 1979*. s. 32–33.

52 Tamtéž. *Rok 1983*. s. 90.

Její délka je 40 metrů, šířka 3 metry a výška až 4 metry.

5.2.6. Budovy MěNV a OV KSČ

Budova MěNV – Většina MěNV sídlila v budově v Gorkého ulici (dnes Hradební) a barokní radnice postavená v letech 1723–1728 byla používána pouze jako skladiště. Proto se v říjnu 1968 rozhodlo o její rekonstrukci a přístavbě (už tehdy byla tvořena soustavou 3 budov), samotná rekonstrukce měla započít o rok později.⁵³ V květnu 1969 tedy začal průzkum památkářů, který byl skončen 30. června 1969. Objeveny přitom byly sklepní prostory z 14. a 15. století a gotické portály z první poloviny 14. století. Objevené sklepní prostory byly naplánovány k využití jako kavárna a vinárna se samostatným vchodem.⁵⁴ Při této rekonstrukci byla přistavena jedna budova a dvě starší propojeny. Rekonstruovaná část obsahovala kanceláře, zasedací místnost, podatelnu a hlavně obřadní síň s novými výtvarnými díly manželů Moravcových a další pamětní desku k rekonstrukci (viz kapitola 6.3.). Slavnostní otevření nově rekonstruované radnice bylo 29. června 1976.⁵⁵

Budova OV KSČ – Prostory které měl OV KSČ k dispozici už nevyhovovaly jeho potřebám a bylo rozhodnuto o stavbě nové budovy. Do roku 1986 totiž měl totiž sídlo v budově z konce 19. století, stojícího do dnes ve Sládkově ulici číslo 1. Slavnostní kámen byl položen 23. června 1983 s předpokládaným dokončením 31. prosince 1985⁵⁶. Nová budova byla vybudována v Gorkého ulici číslo 14 (dnes Hradební). Oproti plánu byla otevřena 23. února 1986. Kromě spousty kanceláří byly součástí budovy také dvě velké posluchárny s možností promítání a zasedací místnost.⁵⁷ Součástí je i několik uměleckých děl, které jsou uvedeny v kapitole 6.3.

5.3. Bytová výstavba

5.3.1. První nová výstavba mimo historické jádro

Mezi první domy postavené mimo historické jádro patřily i první panelové domy v Chebu, a to 4 panelové domy o 160 bytech v Ulici Karla Marxe (dnes Evropská). První panelový dům byl dostavěn někdy začátkem roku, druhý 2. července 1959, třetí 15. srpna 1959 a poslední čtvrtý 3. října 1959, vždy v něm bylo 40 bytů. Další nové domy téhož roku byly postaveny v Palackého ulici – 32 bytů, v ulici Wilhelma Piecka

53 Tamtéž. *Rok 1968*. s. 39.

54 Tamtéž. *Rok 1969*. s. 20, s. 24, s. 36.

55 Tamtéž. *Rok 1976*. s. 61.

56 Tamtéž. *Rok 1983*. s. 46.

57 Tamtéž. *Rok 1986*. s. 10.

(dnes Valdštejnova) – 24 bytů a v ulici Na Hradčanech – 12 bytů.⁵⁸

5.3.2. Menší sídliště

Sídliště Spáleníště – Původně se jmenovalo sídliště u Horní brány, ale později se vžil název Spáleníště (po válce zde byly vypálené vojenské sklady) – je umístěno za nemocnicí. Stavby vybudovali zaměstnanci jihočeských Pozemních staveb. Výstavba začala roku 1959 a v plánu bylo celkové 681 bytů v 19 objektech. Dokončení bylo plánováno na rok 1962. Obchodní dům, restaurace, kulturní místnost a některé další služby měly být umístěny v jednom objektu.⁵⁹ První byty byly předány k užívání už začátkem roku 1961. Výstavba bytů byla dokončena podle plánu a poslední stavbou na tomto sídlišti byla o rok později budova obchodního domu se službami a společenským sálem.⁶⁰

5.3.4. Sídliště Skalka

V červnu 1969 proběhlo první jednání o výstavbě sídliště na ONV v Chebu. Tento první návrh na sídliště měl rozmezí stavby mezi léty 1971 až 1977. Kapacita měla být 1486 bytů, dále kino, restaurace, kavárna, čítárna a sportovní stadión.⁶² Jiný koncept byl předložen na druhém jednání 3. listopadu 1969, a obsahoval 1195 bytů, základní školu, dvě mateřské školy s jeslemi, ale už neobsahoval sportovní stadión. Oproti tomu zase obsahoval přeložku silnice z Chebu na pomezí. Tento návrh byl schválen s tím, že bude dále upravován. Tato výstavba byla považována za prioritní v rámci bytové výstavby a řešení nedostatku bytů.⁶³ Další změna v počtu bytů byla schválena ve studii v roce 1970, a to na počet 1219 bytů. Studie rozpracovala stavbu na šest samostatných celků s datem zahájení prací v lednu 1971 a dokončením celé akce v říjnu 1976. Také byla vyčíslena nutná demolice nejméně 43 objektů. Studii vypracovala Krajská projektová kancelář v Mariánských Lázních a vedoucím projektantem byl jmenován Ing. arch. J. Pelnář.⁶⁴ Nakonec další modely a studie počítaly s minimem 1600 bytů a celkovými náklady přes 370 miliónů Kčs. Dále s přeložkou silnice a vybudováním navazujícího chodníku z města na sídliště.⁶⁵

58 Tamtéž. *Rok 1959*. s. 4, s. 25, s. 30, s. 39, s. 47, s. 55.

59 Tamtéž. s. 6.

60 Tamtéž. *Rok 1961*. s. 8.

61 VYSTYD, KREJČÍ. s. 24.

62 MěNV Cheb. *Rok 1969*. s. 22.

63 Tamtéž. s. 45 a 48.

64 Tamtéž. *Rok 1970*. s. 7.

65 Tamtéž. *Rok 1971*. s. 15, s. 39.

Přípravy na výstavbu začaly demolicemi už roku 1970 a stavbou prvních objektů o rok později. První byty byly dány k užívání nájemníkům roku 1973, a to pouze 38 bytů. O rok později bylo předáno dalších 180 bytů a rozestavěna třetí etapa v Lesní ulici. Ovšem už bylo jasné, že stavby nabírají zpoždění, například dokončení komunikací. V roce 1975 bylo předáno dalších 276 bytů a provizorní prodejna.⁶⁶ Rada MěNV projednala roku 1976 doplnění původního plánu a rozšířila objem demolovaných objektů s tím, že nové plochy budou využity pro stavbu nových panelových domů.⁶⁷ V letech 1977 až 1979 bylo několikrát projednáváno zpoždění staveb. Hlavním problémem bylo zpoždění centrální výtopny, která byla v plném provozu až v červnu 1978. Průběžně ale byly předávány další byty do užívání a to v roce 1977 pouze o 72 bytových jednotek méně oproti plánu. V roce 1978 bylo předáno dalších 416 bytů⁶⁸, většina občasně vybavenosti, jako jsou jesle a jedna ze samoobsluh.⁶⁹

Ke konci projektu v roce 1979 už bylo dokončeno 1458 bytů⁷⁰ a o rok později všech 1958 bytů na sídlišti. To znamená, že kapacita byla oproti prvotnímu plánu navýšena o 472 bytů. Bytová výstavba byla dokončena 18. února 1980⁷¹. Poslední stavby sídliště byly dokončeny až 12. října 1981. Poslední stavbou byl komplex prodejen s širokým sortimentem zboží, restaurací, poštou a salonkem pro 60 osob. Oproti prvním plánům byla stavba opožděna o 4 roky.⁷² V roce 1987 bylo rozhodnuto o výstavbě domova důchodců o 121 bytech, který byl dokončen roku 1989.⁷³ V téže roce byl také dokončen pension pro důchodce o 140 místech (oproti domovu důchodců je v něm mnohem volnější režim).

Uměleckými díly na sídlišti byly – Sochy dívky s holubicí a s reliéfem ptáků. Socha dívky s holubicí byla roku 1978 postavena na prostranství obklopené obchodním střediskem. Je vytvořena z bronzu a jejím autorem je Miroslav Strnad. Socha s reliéfem ptáku je postavena před vchodem do základní školy roku 1977. Materiálem je trachyt a autorem je Vítězslav Eibl, celá socha je zasazena do bazénku ze stejného materiálu a

66 Tamtéž. *Rok 1975*. s. 1, s. 6.

67 Tamtéž. *Rok 1976*. s. 57.

68 Tamtéž. *Rok 1978*. s. 46.

69 Tamtéž. *Rok 1978*. s. 11–12, s. 51.

70 Tamtéž. *Rok 1979*. s. 43.

71 Tamtéž. *Rok 1980*. s. 15.

72 Tamtéž. *Rok 1981*. s. 64–65.

73 Tamtéž. *Rok 1988*. s. 8, s. 97.

vytváří zdání fontány⁷⁴.

5.3.5. Sídliště Zlatý vrch

Zastavovací plán pro rodinné domky byl schválen 22. září 1969. První zadání studie nové výstavby sídliště na Zlatém vrchu bylo MěNV dáno ke zpracování Ing. arch. Pelnářovi roku 1974.⁷⁵ O rok později byla schválena radou MěNV studie Krajského projekčního oddělení v Mariánských Lázních, která počítala s 800 bytů.⁷⁶ Roku 1980 se rozběhla příprava na výstavbu sídliště, to bylo rozděleno do dvou částí, s nichž jedna část byla pod plicním oddělením nemocnice a druhá byla za nově stavěnou silnici do Františkových Lázní.⁷⁷ Byly stavěny jak panelové domy, tak i rodinné. V říjnu 1987 byla dokončena kotelna a rozestavěno bylo 360 bytů a dokončeno téhož roku 96 bytů v panelových domech. Další budovy občanské vybavenosti byly rozestavěné, například zdravotní středisko, budova pošty.⁷⁸ O rok později se začalo se stavbou mateřské školy, restaurace, prodejny potravin a předáno k užívání bylo 608 bytů. Do roku 1989 bylo sídliště pořád rozestavěné, a to bytové domy směrem k trati, dále budovy občanské vybavenosti jako základní školy, nákupního střediska a kulturního domu.

Jediným uměleckým dílem vybudovaným na tomto sídlišti byla fontána sestavená z keramického elektroporcelánu. Autorkou byla Alena Burešová. Fontána obsahovala pět sloupů, každý jiné velikosti, horní plocha byla kvůli odtoku vody zešikmena. Na povrchu byla malba znázorňující trávu.⁷⁹

5.4. Obchody

Většina obchodů ve městě byla řešena jako adaptace a přestavby přízemí starých budov. Vyjímkou byly pouze nové stavby v rámci sídlišť a obchodní dům Prior. Některé významnější adaptované uvedu v této kapitole. Nově postavené jsem se snažil zařadit do odstavců o dotyčných souborech staveb.

Gastronom – Takto pojmenovány byly dva obchody. První z nich byl otevřen v červnu

74 *Centrum pro dějiny sochařství*, [cit. 2014-06-01]. Dostupné z:

<http://www.socharstvi.info/realizace/ptaci/> a <http://www.socharstvi.info/realizace/divka-s-holubici/>

75 *MěNV Cheb. Rok 1974*. s. 26.

76 *Tamtéž. Rok 1975*. s. 6.

77 *Tamtéž. Rok 1979*. s. 43.

78 *Tamtéž. Rok 1987*. s. 66–67.

79 *Centrum pro dějiny sochařství*, [cit. 2014-06-01]. Dostupné z:

<http://www.socharstvi.info/realizace/fontana/>

1956 na Stalinově třídě (dnes Svobody), naproti budoucímu Prioru. Budovy v kterých ze nacházel byly postaveny mezi léty 1867–1871. Do války zde byli obchody parfumerie, šicích strojů a hudebních nástrojů. Prodejna po adaptaci nabízela oddělení masa, mléka, pečiva, lahůdek, cukrovinek, potravin a občerstvení.⁸⁰ Druhým byl gastronom na třídě osvobození se samoobsluhou a řeznictvím.⁸¹⁸²

Mléčná jídelna – Původní budova byla postavena roku 1891 jako obytný dům, který měl v přízemí obchody a v každém patře dva rozměrné byty. Dům byl v přízemí adaptován na mléčnou jídelnu v březnu 1966 a její vybudování stálo 600 000 Kčs. V Prodeji tam byly cukrářské výrobky, studená a později i teplá kuchyně. Její umístění bylo na třídě ČSSP (dnes Svobody 28 a 30).⁸³⁸⁴

Dům textilu – Budova původně postavená v roce 1875 byla demolována v květnu 1930. Důvodem byla přestavba na obchodní dům Germania a stará budova absolutně nevyhovovala těmto požadavkům a bylo jednodušší ji zbořit a postavit novou. Přestavba na dům textilu proběhla v roce 1963 se slavnostním otevřením v červenci tohoto roku. Počátkem 80. let byly v přízemí osazeny hliníkové rámy a upraven tak prodejní prostor.⁸⁵⁸⁶

Tón – Budova byla postavena v roce 1889 a roku 1936 v zadní části domu bylo přistavěno kino Glória, které ovšem bylo ke konci války poničeno a později bylo kino demolováno. V září roku 1967 byl dům adaptován na prodejnu oděvů Tón.⁸⁷ Rekonstruován a rozšířen o oddělení luxusních oděvů a kožešin byl v roce 1987.⁸⁸⁸⁹

Prior – Je postaven na místě bloku domů postavených v roce 1873, které sloužily v přízemních prostorách už tehdy jako obchody. Studie domu potravin byla prvním základem pro pozdější obchodní dům Prior a MěNV se tímto problémem zabýval už v roce 1977.⁹⁰ Přípravné práce začaly v únoru 1981 a samotná stavba o rok později.

80 MěNV Cheb. *Rok 1956*. s. 22.

81 Tamtéž. *Rok 1958*. s. 64.

82 ČERNÝ, Zbyněk, Karel HALLA a Hana KNETLOVÁ. *Que procedit: historie pěší zóny v Chebu*. Cheb, 2010. s. 55–57.

83 MěNV Cheb. *Rok 1966*. s. 10.

84 ČERNÝ, HALLA, KNETLOVÁ. s. 105–107.

85 ČERNÝ, HALLA, KNETLOVÁ. s. 74–77.

86 MěNV Cheb. *Rok 1963*. s. 28.

87 Tamtéž. *Rok 1967*. s. 34.

88 Tamtéž. *Rok 1987*. s. 84.

89 ČERNÝ, HALLA, KNETLOVÁ. s. 109–110.

90 MěNV Cheb. *Rok 1977*. s. 10.

Předpokládané otevření obchodu bylo stanoveno na rok 1986⁹¹. Hrubá stavba byla dokončena v září 1983. Po stagnaci stavby v roce 1984⁹² se koncem roku 1985 rozeběhla pracovní činnost a hlavní stavební práce se přesunuly dovnitř stavby. Obchodní dům měl mít celkem 2 500m² ve 3. podlažích. Slavnostně otevřen byl 1. prosince 1986 v 13:00. Obchodní dům měl v suterénu samoobsluhu potravin, buffet a záchodky. V přízemí byla prodejna elektroniky, drogerie, papírnictví, hračky a domácí potřeby. První patro bylo vyhrazeno textilu a dále je zde prodejna knih a klenotů.⁹³ Součástí obchodního domu jsou také dvě drobná umělecká díla – viz kapitola 6.3. Posledním vylepšením bylo v květnu 1988 otevření terasy s rychlým občerstvením. Terasa byla přístupná z ulic Obrněné brigády a Šlikovy.⁹⁴

Restaurace a hotel Hvězda – V rámci asanace náměstí byl v únoru komplex uzavřen. Plánovaná adaptace spojila dohromady 4 budovy, aby vznikl prostornější hotel a restaurace.⁹⁵ Dne 12. prosince 1964 byla otevřena část hotelu obsahující restauraci a samoobsluhu. Restaurace měla 4 místnosti se světelnými stropy a osvětlením po stranách. Od února roku 1965 byl otevřen i hotel o kapacitě 63 lůžek a 21 přistýlek. Cena přestavby byla 5 miliónů Kčs. Při přestavbě byla taky vytvořena umělecká díla z epoxidu umístěná nad vstupem do hotelu..⁹⁶⁹⁷⁹⁸

5.5. Školy

5.5.1. 6. základní škola spojená s plaveckým bazénem

Základní škola – Hlavní budova byla otevřena pro výuku už v září roku 1970 a měla kapacitu 23 tříd a 5 učeben praktického výcviku. Další dvě budovy komplexu, a to jídelna s družinou a budova s plaveckým bazénem a tělocvičnou byly otevřeny až v roce 1973. V hlavní budově dále byly specializované učebny pro biologii, fyziku, chemii, výtvarnou výchovu a učebna jazyků. Všechny tři budovy byly spojeny chodbami a bylo možné tedy mezi nimi procházet za jakéhokoliv počasí.⁹⁹ Umístění tělocvičny nad plavecký bazén byl odvážný počín, bohužel malé zkušenosti s výstavbou takového

91 Tamtéž. *Rok 1981*. s. 13.

92 Tamtéž. *Rok 1983*. s. 75.

93 Tamtéž. *Rok 1987*. s. 3, s. 83.

94 Tamtéž. *Rok 1988*. s. 39.

95 Tamtéž. *Rok 1960*. s. 10– 11.

96 Tamtéž. *Rok 1964*. s. 47.

97 Tamtéž. *Rok 1965*. s. 5.

98 ČERNÝ, Zbyněk a Marcel FIŠER. *Umění v Chebu*. Horažďovice 2013. s. 102.

99 MěNV Cheb. *Rok 1970*. s. 32.

komplexu měly za následek pronikání vlhkosti do podlahy tělocvičny. Některé závady byly tudíž neustále znova opravovat.¹⁰⁰ Součástí vstupů do budov jak bazénu, tak základní školy jsou soubory pískovcových reliéfů. Jejich autorem je Zdeněk Jílek.¹⁰¹

Plavecký bazén – Byl slavnostně otevřen 17. února 1973. Rozměry bazénu jsou 25 krát 12,5 metrů s hloubkou od 1 do 3,86 metry.¹⁰²

5.5.2. Sportoviště

Lokomotiva Cheb

Zimní Stadión – První projekt byl zadán Stavoprojektu Plzeň v prosinci 1967. Stadión měl mít kapacitu až 6 tisíc diváků, dvě umělé lední plochy. Umístění bylo navrhováno mezi ulice Palackého, W. Piecka (dnes Valdštejnova), Obětí nacismu a ulicí náměstí Prokopa Holého.¹⁰³ Na prvotně plánovaném místě začala výstavba zimního stadiónu, rozdělená do několik etap. V první etapě bylo dokončeno chladicí zařízení a malé kluziště o rozměrech 30 krát 30 metrů. Malé kluziště bylo otevřeno už 26. prosince 1976.¹⁰⁴ V říjnu 1979 byla otevřena druhá plocha zimního stadiónu s rozměry běžného hokejového hřiště. Zastřešení se ovšem stadión do roku 1989 nedočkal.¹⁰⁵

Tenisová hala – Vznikla za podpory TJ Eska a byla otevřena v roce 1988 (nápad na halu je už ale přinejmenším z roku 1977). Konstrukce byla pouze textilní na nosné konstrukci zapuštěné do betonových základů.¹⁰⁶ Stavba započala roku 1975 a v roce 1976 už byly hotové betonové základy a začalo budování sociálního zařízení a podpůrných technických staveb.¹⁰⁷

5.6. Stavby ostatní

5.6.1. Chebské pivovary

Mezi léty 1945 až 1947 se ve městě nacházely tři pivovary, První akciový pivovar, Měšťanský pivovar, pivovar Spörtn. Poslední dva byly ovšem roku 1947 uzavřeny a v Chebu tudíž zůstal jediný pivovar, a to První akciový pivovar. Výroba v tomto pivovaru započala 15. dubna 1873. Pivovar, který na konci druhé světové války

100 VYSTYD, KREJČÍ. s. 32.

101 ČERNÝ, FIŠER. s. 106-107.

102 MěNV Cheb. *Rok 1973*. s. 7.

103 Tamtéž. *Rok 1967*. s. 44.

104 VYSTYD, KREJČÍ. s. 34.

105 MěNV Cheb. *Rok 1979*. s. 39.

106 Tamtéž. *Rok 1987*. s. 84–85.

107 Tamtéž. *Rok 1976*. s. 54, s. 56.

byl při bombardování velmi poškozen, se podařilo dát do provozu poměrně rychle. Otevřen byl už 1. října 1946, avšak zcela obnoven byl až o dva roky později. Dne 30. října roku 1947 byl pivovar ministerskou vyhláškou znárodněn a přejmenován na Chebský pivovar, národní podnik. Jako takový měl pod svojí správou zasilatelství minerálních vod ve Františkových lázních a Lázních Kynžvart,¹⁰⁸ různé další stáčírny v okrese (postupně rušeny do roku 1951), sklady a ještě blízkou výrobu likéru Ilka, ta ovšem v roce 1948 skončila svůj provoz. 16. července 1948 byl zřízen národní podnik „Chebsko-karlovarské pivovary se sídlem v Chebu“, který obsahoval pivovary v Aši, Chodové plané, Karlových varech, Prunéřově, Petrohradě a Lokti. Jediný pivovar mimo tento národní podnik v oblasti byl pivovar v Kynšperku nad Ohří, která patřil městu (zrušen roku 1951 mimo sladovny, ta byla uzavřena až 31. července 1959). V roce 1952 se tento národní podnik rozdělil na dva samostatné celky: Chebské pivovary a Karlovarské pivovary, ale 1. září 1955 byly oba znovu sloučeny předchozího stavu a po dalších pět let začleněny pod Plzeňské pivovary.¹⁰⁹

Prvním rozšířením bylo dodání lahvací linky roku 1950. Mezi lety 1952 až 1960 bylo investování do pivovaru velmi omezené, pouze byla instalována stáčecí linka. Mezi lety 1961 až 1970 se přecházelo z ležáckých sudů na tanky. Velká generální rekonstrukce a dostavba byla započata roku 1969. Při této akci byla provedena rekonstrukce chlazení, postavena nová myčka sudů a zázemí pro zaměstnance. Výroba Chebských pivovarů v roce 1945 činila celkem 51523 hl a roku 1990 už 299 249 hl, a to pouze v jednom (ale značně rozšířeném) pivovaru místo tří původních. Přitom největší objem výroby v Chebském akciovém pivovaru byl dosažen roku 1939, a to v objemu 188581 hl. Nad tento objem se pivovar dostal po válce v roce 1959 s 196254 hl (do tohoto přehledu nebyl započítán objem výroby mezi léty 1941 až 1945 (z důvodu výroby méně stupňovitého piva v tomto období).

5.6.2. Přehrady

Přehrada Jesenice – První zmínky o vybudování přehrady se veřejnost dozvěděla až v roce 1956 s tím, že má být hráz vystavěna do 3 let. Ovšem plánování stavbu přehrady započalo už roku 1949. Účel přehrady měl být v udržování stálé hladiny vody řeky Ohře, rekreaci a získání vody pro Chebsko.¹¹⁰ Už při prvních úvahách o stavbě bylo

108 Odděleny od pivovaru roku 1948.

109 VOGELTANZ, Evžen a Jaroslav SLAVÍK. *Chebský Starovar: 1872-1972*. Plzeň 1972, s. 19–26.

110 MěNV Cheb. *Rok 1956*. s. 16, s. 22.

bráno v potaz budoucí rozšíření o hydroelektrárnu, která byla nakonec také realizována rovnou a ne dodatečně. Délka hráze byla naplánována na 770 m.¹¹¹ Dokončena a napouštěna byla v polovině roku 1960.¹¹² Na březích této přehrady vzniklo několik rekreačních oblastí. Menší hydroelektrárna byla vybudována, jako odbočka, v roce 1985 a měla výkon 250 kW.¹¹³

Přehrada Skalka – První zmínky o plánu na výstavbu přehrady Skalka se objevily roku 1949 a měla zajišťovat dostatečnou vláhu pro Chebsko.¹¹⁴ Byla naplánována jako jedna z prvních kamenných sypaných hrázi v republice, její délka měla být 300m. Výzkumné vrty probíhaly začátkem roku 1960.¹¹⁵ Projekt vypracoval Hydroprojekt Praha. Práce na přehradě započaly v květnu 1961 a dokončená měla být původně roku 1963. Práce prováděl národní podnik Vodní stavby v Sezimově Ústí.¹¹⁶ Voda měla sloužit pro potřeby tepelných elektráren a pro rekreaci obyvatel města. Násep je tvořen kamenem a šterkem, strana k vodní hladině je osázena betonovými deskami a utěsněna gumovými pásy.¹¹⁷ V červenci 1964 byla přehrada dokončena a připravena k napouštění, postupné napouštění začalo až v poslední čtvrtině roku. Na březích budoucí vodní plochy byly vybudovány dvě rekreační oblasti.¹¹⁸ Také začala vznikat chatová městečka na obou stranách přehrady a to v počtu 80 chat.¹¹⁹ První plovárna byla otevřena v roce 1966 a měla i bazény pro neplavce a děti.¹²⁰ O rok později byla rozšířeno o šatny, sociální zázemí a přístaviště pro loďky. Dále toho roku byl zprovozněn člun, který dopravoval lidi z koupaliště až do Pomezí nad Ohří.¹²¹

111 Tamtéž. *Rok 1958*. s.68.

112 Tamtéž. *Rok 1960*, s. 47.

113 Tamtéž. *Rok 1985*. s. 68.

114 Tamtéž. *Rok 1949*. s. 90.

115 Tamtéž. *Rok 1960*. s. 22.

116 Tamtéž. *Rok 1961*. s. 6, s. 16.

117 Tamtéž. *Rok 1963*. s. 46

118 Tamtéž. *Rok 1964*. s. 27, s. 39.

119 Tamtéž. *Rok 1965*. s. 28.

120 Tamtéž. *Rok 1966*. s. 31.

121 Tamtéž. *Rok 1967*. s. 11, s. 24.

6. Pomníky a umění ve veřejném prostoru

6.1. Pomník v Městských sadech

Městské sady byly založeny v místech bývalého hřbitova zrušeného roku 1879. Po tomto hřbitově zbyl pouze náhrobní kámen ve tvaru obelisku od stavitele Angeluse Pfeffera z roku 1735. Angelus Pfeffer zemřel roku 1732 a byl spolustavitelem Chebské barokní pevnosti a nové radnice. Pomníků se tu od této doby vystřídalo více. První pomník na tomto místě byl odhalen dne 29. června 1912. Žulový pomník byl věnován padlým Chebským vojákům z 73. chebského pěšího pluku v Chebu, kteří padli v prusko-rakouské válce. Ovšem počátkem roku 1946 byl tento pomník odstraněn – rozhodnutí o odstranění padlo 11. prosince 1945 na Okresní správní komisi. *„Počátkem dubna 1946 byl pomník vyhozen do vzduchu a 140 tun kamene převezeno do stavebního dvora.“*¹²²

Na nepoškozený poklad byl 27. dubna 1946 položen základní kámen nového pomníku. Nový pomník vytvořený na počest osvobození americkými vojáky byl slavnostně odhalen o rok později. *„Odhalení pomníku se 27. dubna 1947 zúčastnili ministr zahraničí Jan Masaryk a velvyslanec USA v ČSR Laurence Steinhardt, velvyslanec a vojenský atašé Francie, belgický velvyslanec a vojenský atašé, pražský arcibiskup dr. Beran, poslanci a jiní významní hosté.“*¹²³ Tento pomník bohužel na svém místě dlouho nepobyl a důsledkem politických změn v zemi byl v 27. září 1951 odstraněn. Zdůvodněno to bylo americkou účastí v korejské válce, přesněji tímto vyjádřením: *„V měsíci srpnu provedl Místní národní výbor v Chebu odstranění amerického pomníku v Gottwaldových sadech. Odstranění tohoto pomníku bylo provedeno na nátlak veřejnosti, zejména pracujících ze závodů. Široké vrstvy obyvatelstva žádaly, aby pomník v Gottwaldových sadech byl v nejkratší době upraven na pomník mírový a přejmenován na pomník Julia Fučíka nebo přejmenován na památník všem obětem 2. světové války – všem bojovníkům za trvalý světový mír. Naši mírumilovní a poctiví občané se dívají na tyto pomníky jako na provokační stánky, které představují dnešní Ameriku barbarsky vraždící děti, ženy a starce v Koreji, Ameriku, která usiluje o rozpoutání třetí světové války na ochranu svých imperialistických*

122 BOHÁČ, Jaromír. *Zmizelé Čechy: Cheb*. Praha 2008, s. 65.

123 CHMELÍKOVÁ, Jitka. *Osvobození – Cheb 1945*, Cheb 2005, s. 103.

zájmů. “¹²⁴ A „*Jako mezipomník se zde vystavovala busta Stalina...*“¹²⁵

Nový pomník, u kterého se využila poloha Chebu jako hraničního města, byl odhalen 17. července 1955¹²⁶ a jeho socha byla zhotovena z patinované sádry. Pomník byl pojmenován „Na stráži míru“, což měl i napsáno na podstavci, a zobrazoval ozbrojeného pohraničnicka se psem. Tato sádrová verze sochy byla pouze dočasná a trochu se lišila od finální verze z pískovce (pohledy psa a pohraničnicka byly do jiného směru, sklon zbraně byl také jiný), kterou byla nahrazena na konci v roce 1957. Autorem sochy byl Jan Hána, který byl jedním z čelních představitelů socialistického realismu. Tvořil mnoho figurálních pomníků a jeho kariéra vyvrcholila v roce 1985, kdy byl jmenován rektorem na Vysoké škole uměleckoprůmyslové a o rok později získal titul národního umělce. Po roce 1990 byla socha pohraničnicka odstraněna a nahrazena novým pomníkem věnovaným americkým vojákům. Nový pomník byl odhalen za účasti americké velvyslankyně 27. dubna 1990. Socha pohraničnicka putovala po jejím odstranění několikrát z místa na místo. Dnes je umístěna na klidném místě, jímž je klášterní zahrada Františkánů za budovou státního okresního archivu.

6.2. Pomník americkým vojákům na „Ypsilonce“

Druhý pomník věnovaný padlým americkým vojákům je postaven kousek za Chebem na křižovatce zvané Ypsilonka. Pomník je deset metrů vysoký žulový jehlan složený ze tří dílů. Američtí vojáci ho zhotovili v Německu a dne 12. června 1946 převezli na pozemek darovaný městem Cheb, kde ho také sami instalovali. Rozhodnutí města Cheb darovat tento pozemek Američanům padlo 19. října 1945 na jednání. „*OSK se usnesla darovati Američanům pozemek o výměře 2500m² na křižovatce Falknov (dnes Sokolov pozn. aut.) – Karlovy Vary, kde bude vystaven pomník na památku poslední bitvy svedené na území republiky.*“¹²⁷ Na pomníku je znak americké první pěší divize a seznam se jmény 639 padlých vojáků. Slavnostně odhalen byl 27. října 1946 za účasti generála Ludvíka Svobody, generála Bočka, amerického velvyslance Laurence Steindardta a vojenského ataše generála Koeniga. V červenci roku 1964 byl poškozen bouřkou a opravu provádělo město Cheb. Každou opravu či úpravu

124 Tamtéž, s. 104

125 Tamtéž, s. 105.

126 Den pohraniční stráže byl později stanoven na 11. července. Datum bylo zvoleno k výročí přijetí zákona č. 69/1951 Sb. „o ochraně státních hranic“ schváleným 11. července s účinností od 31. července 1951. Ovšem v Chebu probíhaly oslavy 16. a 17. července 1951.

127 CHMELÍKOVÁ, Jitka. *Osvobození – Cheb 1945*, Cheb 2005, s. 104.

také schvalovalo americké velvyslanectví. Oprava byla dokončena následující rok a pomník stojí na místě do dnešních dnů.

6.3. Ostatní umění

Pomník H. Zuckermanna – Postaven na místě bývalého židovského hřbitova stojícího na tomto místě od roku 1874 a zničeného během druhé světové války (a to v roce 1944). Památník je umístěn na dnešní ulici Osvobození před mostem do městské části Háje. Později bylo prostranství bývalého hřbitova zastavěno garážemi. Památník byl instalován 20. července 1969 na náklady města Cheb, navržený architektem J. Šimůnkem a zhotoven ze žuly. Slavnostně odhalen židovskou obcí byl 12. října 1969. Je věnován Chebskému básníkovi Hugo Zuckermannovi a vzpomínce na dříve zde stojící a za války zničený židovský hřbitov. H. Zuckermann zde byl pohřben roku 1914 a od roku 1927 zde měl postaven slavnostní náhrobek.¹²⁸

Pamětní deska s bustou loutkáře Gustava Noska – Odhalena 17. září 1988 na fasádě domu v Dlouhé ulici číslo 5. V tomto domě žil Gustav Nosek několik posledních let svého života. Byl řezbářem a autorem známých loutek Spejbla a Hurvínka. Autorem pamětní desky bustou je akademický sochař Milan Vácha.¹²⁹ Busta a deska je zhotovena z bronzu a konzola mezi nimi z pískovce.¹³⁰

Reliéfy v obřadní síni MěNV a pamětní deska na radnici – Pamětní deska byla umístěna po skončení rekonstrukce radnice v letech 1969 – 1975 s popisem historie místa a rekonstrukce. **Reliéfy** – Dílo tvoří 4 reliéfy vytvořeny manžely Moravcovými v roce 1975.¹³¹

Keramický obklad obchodního domu Prior – Autorem obkladu vedle vchodu byl architekt Ladislav Švarc. Zhotoven je z porcelánu a šamotu. Uvnitř obchodního domu v bufetu byl umístěn reliéf z dílny Pavla Kapka.¹³²

Umělecká díla OV KSČ – Před budovou je pískovcové sousoší Jana Brože. Uvnitř

128 Interaktivní encyklopedie města Chebu, [cit. 2014-06-01]. Dostupné z:

<http://encyklopedie.cheb.cz/cz/encyklopedie/pomnik-h-zuckermanna>

129 MěNV Cheb. *Rok 1988*. s. 70.

130 *Centrum pro dějiny sochařství*, [cit. 2014-06-01]. Dostupné z:

<http://www.socharstvi.info/realizace/pametni-deska-s-bustou-loutkare-gustava-noska-v-chebu/>

131 Tamtéž. [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/realizace/ctyri-reliefy-v-obradni-sini-mestnv-v-chebu/>

132 Tamtéž. [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/realizace/keramicky-obklad-na-od-prior-v-chebu/>

budovy je dvojice kamenných reliéfu. Jeden je umístěn v přízemí a druhý v prvním patře. Autorem jsou Jan Samec ml. a Milan Neubert. Reliéf v přízemí zobrazuje v jedné části život a okolí Chebska a v druhé města tehdejšího okresu Cheb.¹³³ Na reliéfu v prvním patře je vyobrazen Cheb v roce 1604.

133 ČERNÝ, FIŠER. s. 111.

7. Závěr

Změny počtu obyvatel a následky několika posledních měsíců války předznamenaly problémy s kterými se město poté potýkalo dlouhou dobu. První roky po válce se většina úsilí v Chebu soustředila na odklizení trosk a zabezpečení co nejvíce budov v havarijním stavu. Bohužel pro nedostatek financí, pracovní síly a neustálé měnění plánu této záchrany, se mezi lety 1950 až 1963 bylo uděláno spousta chyb. Několik skupin budov a cenných objektů bylo tomu díky demolováno. Na druhou stranu samotné náměstí bylo přes všechny tyto problémy velmi dobře zachováno. Důkazem toho je, že náměstí s okolím bylo prohlášeno za městskou památkovou rezervaci. Dostavby nových budov do proluk po demolicích byly, aspoň ve středu města, většinou dělány s ohledem na okolí. Ve zbytku města, hlavně po roce 1965 kdy se začala prosazovat výstavba panelových domů, je mnoho proluk doplněno panelovými domy bez ohledu na okolí. Jsou i výjimky, většinou šlo o stavby realizované podniky pro své zaměstnance, či v několika případech družstevní stavby. Sídliště naproti tomu byly stavěny pouze s panelových domů.

Ukázal jsem na několika příkladech jak byly v průběhu času adaptovány různé budovy. Jak byly stavěny nová sídliště, včetně jejich plánování, zpoždění a změn. Všechny plány se v průběhu stavby přizpůsobily situaci a možnostem města. Obchodní síť byla převážně tvořena větším množstvím menších obchodů. Některé stavby, jako například vlakové nádraží, byly od začátku plánovány s velkou pečlivostí. Mělo vytvořit reprezentativní vstup do města. Naopak sportoviště někdy byla dlouho odkládána pro různé nedostatky, hlavně finanční. U části staveb se myslelo i na umění, a to právě u výstavního nádraží, dále v prostorách nových úřadů a nového obchodního domu Prior. U velkých celků sídlišť se objevovalo pouze v malém množství, většinou doprovázelo nově vytvořené základní školy. Bohužel jsem přecenil obsáhlost tématu a nedokázal jsem popsat všechny stavby co jsem měl v plánu, ale snažil jsem se přesto upozornit na ty nejdůležitější.

Město Cheb tedy prošlo za pouhých 44 let největším rozvojem co do zastavěné plochy ve své historii. Předchozí velký rozvoj byl v 19. století po zrušení pevnosti a rozmachu města mimo dosud uzavřené hradby.

8. Seznam literatury

8.1. Monografie:

Almanach k 90. výročí Okresní nemocnice v Chebu. V Praze AFIS reklamní studio, 1999. Cheb. 47 s.

BOHÁČ, Jaromír a Eva BOČKOVÁ. *Cheb – město*. V Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 1999. 240 s. ISBN 80-86125-08-4.

BOHÁČ, Jaromír. *Zmizelé Čechy: Cheb*. Praha: Paseka, 2008, 85 s. ISBN 978-80-7185-899-7.

ČERNÝ, Zbyněk, Karel HALLA a Hana KNETLOVÁ. *Que procedit: historie pěší zóny v Chebu*. 1. vyd. Cheb: Město Cheb, 2010. 172 s. ISBN: 978-80-254-8576-7.

ČERNÝ, Zbyněk a Marcel FIŠER. *Umění v Chebu*. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství, 2013. 131 s. ISBN 978-80-87395-09-7.

HÁJEK, Karel. *Architekt Josef Danda*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2007, 206 s. ISBN: 978-80-01-03957-1.

HOVORKA, Václav. *Historie nemocnice v Chebu: stoleté výročí (1910 - 2010)*. Cheb: Karlovarská krajská nemocnice a.s., 2010. 64 s.

Cheb 1964-1968: Volební období 1964-68. Cheb: Městský národní výbor, 43 s.

Chebsko 1945-1970. Cheb: ONV, 1970. 83 s.

CHMELÍKOVÁ, Jitka. *Osvobození – Cheb 1945*, Cheb: Chebské muzeum, 2005. ISBN: 80-85018-52-7.

OMELKA, Vladimír. *130 let trati Plzeň - Cheb*. Plzeň: Obchodně provozní ředitelství Plzeň, 2002. 92 s.

Pevná hráz socialismu a míru: Západočeský kraj 1945-1975. 1. vyd. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1975. 285 s.

POŠMOURNÝ, Josef a MURAT, René. *Rekonstrukce města Chebu*. Cheb. Karlovarské tiskárny, 1956. 13 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 1980. Okres Cheb. Cheb: Okr. odd. Českého statistického úřadu, 1982. 122 s.

- SITENSKÝ, Ladislav. *Cheb. Soubor 15 snímků v třídílné obálce*. Praha: Orbis, 1978.
- SLAVÍK, Jaroslav. *Cheb na stráži míru 1061-1961*. Cheb: Městský národní výbor v Chebu, 1961. 32 s.
- SLAVÍK, Jaroslav. *Chebské nádraží 1865-1965*. Cheb: Okresní archiv, 1965. 6 s.
- SLAVÍK, Jaroslav. *105 let dobrovolné požární ochrany Cheb 1864-1969: 105 let boje proti požárům a živelným pohromám*. Cheb: Městský národní výbor v Chebu, 1969. 16 s.
- ŠTANTEJSKÝ, Miloš. *150 let požární ochrany v Chebu 1864 - 2014*. Cheb HZS Karlovarského kraje ve spolupráci s Městem Cheb, 2014. 54 s.
- Statistická ročenka okresu Cheb 1968*. Cheb: Okresní oddělení Státního statistického úřadu, 138 s.
- VOGELTANZ, Evžen a Jaroslav SLAVÍK. *Chebský Starovar: 1872-1972*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, 32 s.
- VYSTYD, Luděk, Jaroslav KREJČÍ, Helene JETTMAR a Kateřina POSTRÁNECKÁ. *Architektura – Cheb a okolí*. Cheb: Turistické infocentrum, 2005, 95 s.
- VYSTYD, Luděk a Jaroslav KREJČÍ. *Vývoj výstavby v Chebu po II. světové válce – Kalendárium*. Cheb, 2005.
- Za Cheb krásnější: Charakteristika vývoje města v období 1964-1971. Program jeho rozvoje v letech 1972-1975*. Cheb: Městský národní výbor, 1971. 83 s.
- ZEMAN, Lubomír(ed.), Zbyněk ČERNÝ, Jana HORVÁTHOVÁ, Michael RUND a Jiří PODRAZIL. *Slavné vily Karlovarského kraje*. 1. vyd. Praha: Foibos, 2010, 263 s. ISBN 978-80-87073-19-3.

8.2. Sborníky:

VOTROUBKOVÁ, Iva. *Chebské pomníky a pamětní desky současné i minulé*. In: Sborník Chebského muzea 1998, 1999, s. 173 – 191.

8.3. Webové stránky:

Interaktivní encyklopedie města Chebu [online]. 2013 [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://encyklopedie.cheb.cz/cz/>

Chebské pomníky, památníky a pamětní desky [online]. [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://www.muzeumcheb.cz/odbor/pomnik/00/00.html>

Centrum pro dějiny sochařství, [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/>

Kronika města Cheb 1945 – 1988 [online]., [cit. 2015-5-31]. Dostupné z: <http://www.portafontium.cz/>

JOSEF, Dušan. *Encyklopedii mostů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* [online]., [cit. 2015-5-31]. Dostupné z: <http://www.libri.cz/databaze/mosty>

9. Resumé

The main topic of this bachelor thesis is description development of the town Cheb. It describe main causes why reconstruction of city took a long time after war. It reserch ways how residents overcome the largest post-war problems and newly developing after that. This thesis map important buildings where were lost and build during that time.

I'll find out the main problems which held up the reconstruction of City, its lack of finance and people to work. Latter (mid sixties of 20th century) its been completed reconstruction of old City, and lot of new buildings will be constructed.

10. Přílohy

Příloha č. 1 – Zničené a poškozené domy po válce.¹³⁴

CHEB - Zničení a poškození domů válečnými událostmi (stav zjištěný v červnu 1945) (tabulka 2)

Ulice, náměstí název v r. 1945	Ulice, náměstí dnešní název	Dům č... zničen nesmí se obnovit	Dům č... zničen smí se obnovit	Dům č... těžce poškozen	Dům č... lehce poškozen
Leninovo náměstí	Nám. Dr.M.Horákové-parkoviště	3, 4, 5, 6, 7, 8			
Tř. maršála Stalina	dlto - v prodloužení ul Svobody ul. Svobody	64, 66, 71, 73		56,58,60,62,63,65,67,69 27,29,31,53,57,59,61	13,23,25,47,49,55
Nádražní ul.	Nám. Dr.M.Horákové-park		3,5,7		
Tř. Jiřího Wolкера	Wolkerova ul.			17,19,37	15,15a
Ul. Rudé armády	Nám. Dr.M.Horákové Park mezi kolejistěm a Riegrovou ul. část Dyleňské ul.	20 48	4,32,34,38,40,42, 50,54,56,58,68,74	16,18,22,24	6
Riegrova ul.	ul. U trati (dnes v k.ú. Háje) Riegrova ul.		15,21,23,44	91 9,11,13,19,14,16,18,24, 26,28,33,34,36,38,54,58	1,3,5,7,2,4,6,8,10,12,20,22, 30,32,40,42,50,52,56,60
Ul. V.B. Třebízského	Třebízského ul.		5,11,8,10,12	2,4,6,13	1,3
Husova tř.	Husova ul.		6	2,10,12,14	4
Ul. Petra Bezruče	Bezručova ul.		16,18,26,28	8,22	
Palackého tř.	Palackého ul.		30	20,22,24,26,28,32,39,41	31
Tř. Obětí nacismu	ul. Obětí nacismu			2,6,7	5,9
Žižkova tř.	Žižkova ul.		23	2,4,4a,6,8,10,12,28,30, 3,7,9,11	
Ul. Dr. Adlera	Dukelská ul.		42,42a,44	10,36,40,46,	49
Tř. gen. Montgomeryho	Karlova ul.		41	27,29,39,	17,47,49
Ul. Pivovarská	Pivovarská ul.		4,14,24	12,19	
Ul. Sadová	Sadová ul.				6,8,12,14,16
Britská tř.	Evropská ul.			85,87	47,95
Rooseveltova tř.	Tovární ul. Májová ul.	136 50a,52,52	46,47,71	134 37,39,41,44,45,50,51,53, 55,57	22,23,48,56,62,64
Šturcova ul.	Pražská ul.			7	10,12,14,35
Gabelsbergova ul.	Pekařská ul.		7,11		20
Truhlářská ul.	Truhlářská ul.			6,7	3
Ul. Na hrázi	ul. Na hrázi	3,5	8,10,12,25,34		
Komenského ul.	Komenského ul.		36	10	18,28
Kasární nám.	Kasární nám.				1,2,3,4,5,6,7
Ul. 28. října	Smetanova ul.				
Křížovnická ul.	Křížovnická ul.				4,6,8
Ul. Českosl. Legií	Kamenná ul.		23		

¹³⁴ VYSTYD, KREJČÍ. *Vývoj výstavby v Chebu po II. světové válce – Kalendárium*. Cheb, 2005. s. 69.

Nám. Dr. E. Beneše	Nám. krále Jiřího z Poděbrad				11, 18, 33, 34, 35
Kostelní nám.	Kostelní nám.			chrám sv. Mikuláše	
Jánské nám.	Jánské nám.				11
Dlouhá ul.	Dlouhá ul.				30
Ul. Maxima Gorkého	Ul. Hradební ul.				5, 7
Masarykovo nám.	Divadelní nám.				3, 10,
Tř. I. čsl. obrněné brigády	ul. Obrněné brigády			21	13
Dyleňská ul.	Dyleňská ul.	45		10, 15, 54, 56	
Příkopní ul.	Příkopní ul.			17, 19	
Písečná ul.	Písečná ul.			8, 84	3a, 36, 58, 82
Tř. I. Americké divize	ul. Osvobození			36, 42	
Jungmannova ul.	ul. 26. dubna				23
Zahradní ul.	Jungmannova ul.	3, 5, 7		1, 9	26, 28
Vančurova ul.	Zahradní ul.				9, 11
Americká tř.	Vančurova ul.			30	5, 11, 21
Bodnerova ul.	ul. 17. listopadu	10			29, 35, 43
Potoční ul.	ul. Nad výtopnou	14, 16		6, 13	15
Ul. Emila Vráze	dnes neexist. - areál Stamoza				11
Ul. Za nádražím	Vrázova ul.				6, 7
Koželužská ul.	ul. Za nádražím				3
Tř. K. Havlíčka Borovského	Koželužská ul.	10, 12, 14, 16, 18			8, 20
Zelená ul.	Havlíčková ul.				
	část Ašské ul.	34, 42, 43, 45, 49,			
	Zelená ul.	50, 52, 56, 58			75
	prostor u Ašské ul.	5			
	Ul. Boženy Němcové	8, 10, 11, 13, 15, 17,			
	Slavice	19, 19a, 21			
	Františkolažeňská	3		49, 61, 71	
	ul. Na Zlatém vršku	9, 11, 4a		2, 6, 13	3, 4, 5
	zachováno (oprava či přestavba)				4, 6
	zbořeno (neexistuje)				8
CELKEM		0	3	51	93
		24	77	73	18

Poznámka: Tučné jsou vyčištěna orientační čísla domů, které stále existují, i když někdy v pozmeněné podobě

Orientační čísla odpovídají číslům v roce 1945, vzhledem ke změnám zástavby nemusí vždy souhlasit s dnešním stavem

Celkem zaniklo 192 pobořených a poškozených domů evidovaných komisí v r. 1945, některé však teprve později v souvislosti s novou výstavbou.

Uvedené číslo však nevysvětluje celkový počet domů, které byly od roku 1945 do současnosti zbořeny!

Příloha č. 3 – Střed města, přehled 1945–2005.¹³⁶



136 Tamtéž. s 79.